

Mateo ŽAGAR, *Uvod u glagoljsku paleografiju I*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2013., 391 str.

Rječnici određuju paleografiju kao pomoćnu povijesnu znanost koja proučava razvoj starih pisama kako bi omogućila ispravno čitanje i odredila mjesto i vrijeme nastanka starih rukopisa i natpisa. U ovoj knjizi riječ je o glagoljskoj ali i o ćirilčnoj paleografiji koja je u srednjem vijeku bila u upotrebi na slavenskom prostoru.

Knjiga je podijeljena u osamnaest poglavlja. Na početku, autor nam predstavlja jezikoslovno utemeljenje (slavenske) paleografije pri čemu nam na uvid podastire dosadašnja paleografska istraživanja, metode i discipline kojima su se prilikom tih istraživanja koristili. Na taj način stvara nam vremenski kontekst koji je uključio u svoja istraživanja, ali i kontekst iznad kojega će se u svojim istraživanjima izdići. Uspostavlja vrlo često zanemarenu ili mnogima nerazumljivu razliku između grafematike i grafetike pri čemu grafematika proučava grafeme, a grafemi pripadaju području jezika, dok grafetika proučava grafove koji pripadaju području govora. Ističe mišljenje paleografkinje Thorvi Eckhardt kada kaže kako nema paleografije koja može zaobići kulturološko stanje u kojem se stvara odabrani pisani korpus. Upravo će na toj vezi kulture i paleografije Mateo Žagar oblikovati svoja istraživanja.

Pregled glagoljskih paleografija poglavlje je u kojem nam autor predstavlja monografske radove Franje Račkoga i Lavoslava Geitlera kojeg naziva prvim pravim glagoljskim paleografom. Potanko je predstavio istraživanja Vatroslava Jagića što zbog njegove važnosti, a što zbog činjenice da je riječ o teško dostupnom tekstu koji je napisan na ruskom jeziku. Uz to, predstavljena su istraživanja Stepana Mihajloviča Kuljbakina, Josefa Vajsa, Vjekoslava Štefanića i Thorvi Eckhardt, čime nas je autor uveo u kontekst vlastitih istraživanja.

Poglavlje *Počeci slavenske pismenosti – bizantski kontekst* upućuje nas na poznate povijesne okolnosti, te da početke slavenske pismenosti, glagoljične i ćirilčne, treba tražiti u srednjovjekovnom grčko-bizantskom kulturnom krugu. Autor analizira raspravu Crnorisca Hrabra *O pismenêhъ* koja govori o početcima slavenske pismenosti, a navodi i druge pisane izvore koji svjedoče o nastanku slavenskoga pisma kao jednog od najvažnijih djela

Svete braće. *Glagoljica i ćirilica – pitanje prvenstva* kratko je poglavlje u kojem autor sažima poznate rasprave o tome koje je od tih dvaju pisama starije, te navodi mišljenje koje danas preteže, a to je da je glagoljica starije pismo od ćirilice, te navodi argumente kojima se to dokazuje.

Podrijetlo i modeli ustanovljavanja glagoljskoga pisma opsežno je poglavlje u kojem autor predstavlja različite teorije o postanku glagoljice. Podatke o nastanku slavenskog pisma nalazimo u Žitju Konstantinovom, Traktatu Crnorisca Hrabra, Pohvali Konstantinu i Metodu. Danas prihvaćena teza o Konstantinu kao tvorcu glagoljice, u prošlosti je bila osporavana, odnosno postojali su brojni pokušaji kojima se nastojalo dokazati kako je postojalo starije pismo koje je Konstantin preradio za svoju svrhu. Riječ je o egzogenim teorijama među koje ubrajamo: zapadnu ili latiničnu teoriju, »svetojeronimsku«, gotsku ili migracijsku, sirsku, gruzijsku, armensku i druge i autor svaku od njih opisuje navodeći vodeće istraživače i glavne postavke njihovih istraživanja. Čitav je niz slova smatran uzorom glagoljskim slovima: latinična, gotska odnosno runska, slova gruzijskoga pisma, slova grčkoga minuskulnoga pisma, armenskoga, samarićanska slova, fenička, koptska, starožidovska. Najintrigantnija među egzogenim teorijama bila je Taylor-Jagićeva teorija koja je osnovicu Konstantinove glagoljice tražila u grčkom minuskulnom pismu 8. i 9. stoljeća i upravo tu teoriju M. Žagar detaljno objašnjava u ovoj knjizi. Taylor-Jagićevoj teoriji suprotstavila se austrijska paleografkinja Thorvi Eckhardt smatrajući kako se u potrazi za tvorbenim modelom glagoljskoga pisma treba posvetiti autoru i njegovu kreativnomu svijetu. Time je napušteno statično promatranje pojedinačnih slova, a pozornost je usredotočena na proces i njegove rezultate, na pisanje a ne na zbir slova. Nakon nje glagoljicu su istraživali i drugi: V. Tkadlčik, H. G. Lunt, G. Černohvostov, E. Granstremova, V. i O. Jončev, G. M. Prohorov i E. V. Uhanova. Drugu endogenu skupinu teorija o podrijetlu glagoljice karakterizira osmišljenost vlastita likovnoga koncepta azbuke, pretpostavlja autorski pristup njezinu kreiranju. Po tim teorijama slova su sastavljena i kombinirana od ograničena broja definiranih, idejno povezanih, slovnih elemenata. Prvi od istraživača takva razmišljanja bio je D. Gerhard koji je upozorio na karakterističan oblik križa prvoga azbučnoga slova *azъ*. Ubrzo nakon njega javio se i G. Černohvostov koji u glagoljici prepoznaje teološku misao – kombiniranje triju kršćanskih simbola: kružnice, trokuta i križa. Josip

Vrana hrvatski je predstavnik takvoga načina razmišljanja. Černohvostov se u svojim postavkama usredotočio i na Konstantinovu osobnost, na njegovu učenost i poznavanje jezika, ali i na svjetonazor kršćanina i na njegov konkretan socijalni okvir – pobožnost oblikovanu u Bizantskom Carstvu. Toj su pobožnosti likovnost i simboličnost u 9. st. bile važne sastavnice, i one su utkane u pismo koje je osmislio. U ovom poglavlju Žagar pojedina slova potanko predstavlja pružajući nam tako jasne (i prosvijetljene) spoznaje o Černohvostovljevu tumačenju slova. Vasil i Olga Jončev istaknuli su nužnost potrage za simboličnim u duhu bizantskoga 9. stoljeća. Jončev je slova tumačio pomoću kružnice s upisanim križem koji predstavlja Krista – *alfu i omegu, početak i svršetak*. U ovoj su knjizi navedena Jončevljeva tumačenja i ostalih slova. U onome u čemu su Vasil i Olga Jončev vidjeli konstrukt u koji se mogu smjestiti slova oblikih formi, Marica Čunčić vidi praoblik, pa joj osnovni element nije kružić, nego sam kružni isječak, koji zbog zanemarive oblosti vanjskog dijela naziva trokut, a taj najstariji tip glagoljice naziva trokutastim. Ovaj bi prikaz bio prevelik kad bismo navodili sva tumačenja postanka glagoljskoga pisma tako da ću samo uputiti na činjenicu da su u ovom poglavlju potanko predočena istraživanja Slavomira Sambunjaka, Petra Ilčeva i Ivana Dobreva. Iz svih tih istraživanja proizlazi, navodi Žagar sintagmu Borjane Velčeve, da se Konstantin Filozof iskazao kao »genijalan lingvist«, i »prvi europski filolog«.

Iduće poglavlje posvećeno je kodificiranju ćirilice i pitanju njezina autorstva. Dok se za glagoljicu kaže da je autorski obilježeno pismo, vrlo usmjerene namjene, za ćirilicu se tvrdi da je njezin nastanak trajao duže. U ovom dijelu knjige Žagar podsjeća na ključno pitanje iz područja početaka slavenske pismenosti: zašto se, i u kojim uvjetima, uopće standardiziralo drugo slavensko pismo, te što je dovelo do potiskivanja glagoljice. Na temelju sačuvanih datiranih zapisa i uspostavljenoj funkcionalnoj razlici dvaju slavenskih pisama tada u Bugarskoj, zaključuje da su se ćirilicnim slovima ispisivali dokumenti s administrativnom težinom, tj. sa zaledem državnoga aparata. Do odbacivanja glagoljice nije došlo zbog ideoloških razloga, a suvremena paleografska istraživanja upućuju na to da je lakše pisati ćirilicu nego glagoljicu te bi se u tome mogao pronaći razlog za prevlast ćirilice.

Iz naziva poglavlja *Grčko/bizantsko pismo kao oblikovni i(li) strukturalni model prvih slavenskih pisama* jasno je da autor analizira grčko pi-

smo koje je postalo model za nastanak glagoljice i ćirilice. Slijedi poglavlje *Usporedna azbučna tablica slavenskih pisama* u kojem su tabličnim prikazom jasno predočena grčka, ćirilična i glagoljska slova te njihove brojevne vrijednosti, izgovor i tradicionalni nazivi. Potanko o tim nazivima autor raspravlja u poglavlju *Alfabet i azbuka; slovni poredak i nazivi slova*. Ističe činjenicu da u azbuci (u glagoljici i u ćirilici) nisu preuzeta grčka imena slova te se time željelo naglasiti kako je slavensko pismo novo na povijesnoj sceni te je sposobno postati ravnopravnim kulturnim čimbenikom u tadašnjoj Europi. U ovom se poglavlju, nadalje, navode pisani spomenici na kojima se nalaze popisi azbučnih slova (*Preslavski, Minhenski, Ročki, Pariški abecedarij* i dr.) te se slova na njima detaljno analiziraju. Da ta slova ne bi bila »mrtva slova na papiru«, tj. na papiru i uklesana u zidove, Žagar nam predočuje i fonološke osnove azbučnoga inventara.

Desetim poglavljem predstavljene su *Grafematske posebnosti u ustroju slavenskih azbuka – pokušaj rekonstrukcije*. S obzirom na različite pravilnosti koje zahvaćaju sudbinu zapisivanja samoglasnika i suglasnika kroz povijest pisanja, Žagar je ta dva opisa razdvojio. Potanko opisujući razlike između glagoljice i ćirilice, najprije kod samoglasnika, a potom kod suglasnika, autor omogućuje čitatelju da jasnije sagleda razlike između tih dviju azbuka.

Poglavljem *Nadredni znakovi u glagoljičnim tekstovima staroslavenskoga kanona* autor nas upućuje na znakove za razgođivanje teksta kao što je interpunkcija, logografi koji se uvrštavaju unutar glavnog polja retka, između dviju glavnih linija, i znakovi koji se uvrštavaju iznad ispisanoga retka. Time se ublažuje monotona pismovna struktura (pogotovo u vrijeme dok se tekstovi bilježe *in continuo*) i oku se pruža oslonac lakšeg kretanja kroz tekst. Kao i u većem dijelu knjige, autor donosi razlike u bilježenju tih znakova između ćirilice i glagoljice. Dok u ćirilici postoji prilično velik inventar nadrednih »dopuna«, što je slično kao i u grčkom pisanju, u glagoljičnim se tekstovima takve intervencije odnose uglavnom na title, na suspendiranje, te na ispisivanje apostrofa kao korekturnog znaka za ispuštanje slova. Takvim smanjenjem nadrednih znakova Konstantin se udaljio od grčkoga načina pisanja. U ćiriličnim tekstovima češće nalazimo iznad slova za samoglasnike – *spirite* – znakove aspiracije uz samoglasnike na početku riječi, oblikovane i uvrštene prema uzoru grčke grafematike. Iznad retka

u staroslavenskim tekstovima mogu stajati i znakovi naglasaka i dužine, uvedeni pod utjecajem grčke ortografije: akut, gravis, cirkumfleks, znakovi za dužinu vokala, te za kraćinu. Funkcija ovih prozodijskih znakova bila je drugačija nego u grčkim tekstovima. Oni su mogli služiti za pojašnjene gramatičke vrijednosti neke riječi koja se mogla i drugačije protumačiti. Mateo Žagar nas upućuje i na znakove ekfonetske *notacije*, karakteristične za grčke i latinske bogoslužne knjige, kojima se u tekstu namijenjenu recitativnom pjevanju obilježavaju mjesta gdje treba promijeniti modulaciju. Obično su zapisani crvenom bojom u obliku križa, dvotočke, točke i sl. Nadalje, autor objašnjava funkciju korekturnih apostrofa i title. Svi ti nadredni znakovi pridonose lakšemu čitanju zbijene tekstore.

U poglavlju *Pisanje brojeva u staroslavenskim tekstovima* autor nas najprije upućuje na činjenicu da je bilježenje brojeva slovima grčka inovacija, jer Feničani dotad takvu praksu nisu poznavali, te potanko na nekoliko stranica ispisuje način kako su se pojedini brojevi bilježili u grčkom pismu. Bilježenje brojeva u glagoljici i ćirilici nastalo je na grčkom uzoru i autor navodi razlike u odnosu na grčki te razlike između bilježenja u ćirilici i glagoljici. Sve potkrepljuje primjerima iz slavenskih spomenika.

U trinaestom poglavlju autor predočava *transkripciju (izgovor) i transliteraciju staroslavenskih, glagoljičkih i ćirilčkih, tekstova*. Poglavlje *Materijalni okviri rukopisnoga teksta i stranični postav* zasigurno je zanimljivo i za laike kao i za stručnjake koji uglavnom proučavaju jezičnu stranu staroslavenskih tekstova. Jasnim slikovnim prikazom predstavljeni su dijelovi srednjovjekovnoga kodeksa te se tako, i onima koji nisu nikada imali priliku vidjeti neki staroslavenski izvornik, predočava izgled srednjovjekovnih knjiga. Uz prikaze knjige i stranica unutar knjige, autor predočava i sredstva za pisanje, tj. pisaljke kao što su kalamus i pero, tinte i drugo.

Petnaesto poglavlje donosi pregled najstarijih glagoljičnih spomenika. Glagoljski korpus opsežniji je i po broju sačuvanih tekstova i po opsegu jezičnih i pismovnih informacija, koje odražavaju veću starinu nego ćirilčni tekstovi. Autor objašnjava zašto je pregled najstarijih glagoljskih spomenika nešto širi od popisa kanonskih staroslavenskih glagoljskih spomenika. Naime, neki od tih spomenika po pismovnim kriterijima pripadaju 11. stoljeću, ali se po velikom broju jezičnih osobina koje odražavaju osobine slavenskih narječja ne mogu uvrstiti u kanon bazičnih staroslavenskih tekstova

(npr. *Praški listići*, *Ohridsko evanđelje*). S druge strane, autor nije ubrojio hrvatske glagoljske spomenike (ni *Bečke listiće*, ni *Bašćansku ploču*) jer će oni svoje mjesto naći u drugom svesku *Uvoda u glagoljsku paleografiju* u kojem će se autor baviti razvojem hrvatske glagoljice. Na iduće 43 stranice slijedi popis, opis i slikovni prikaz dosad pronađenih staroslavenskih tekstova, pri čemu zadnja tri lista sadrže prikaz ćiriličnih tekstova. Unutar takvoga temeljitoga opisivanja navode se i istraživači pojedinih tekstova te se donose rezultati njihovih istraživanja.

Šesnaesto poglavlje *Paleografska polazišta u pristupu najstarijim glagoljičkim tekstovima* opsežno je poglavlje u kojem Mateo Žagar prikazuje kako teku suvremena paleografska istraživanja. Suvremena paleografija, u grafomorfološkom segmentu svoje domene, nastoji otkriti motive i pravce po kojima se odvijaju promjene slovnih oblika. Njezin je zadatak nadići zastarjelu statičku, tj. slovocentričnu koncepciju, prema kojoj je zadatak paleografa da u pojedinim slovima različitih pismovnih spomenika pronalazi odstupanja od idealna oblika. Navodi da smisao današnjega paleografskoga istraživanja, koje pismo motri kao proces, mora biti rekonstrukcija promjena tj. prepoznavanje »unutarnje logike« njihova odvijanja. Posljednjih desetljeća jasno se pokazalo kako je osnovni generator slovnih promjena u glagoljici nastojanje da se slova smjeste u predviđene retke i međusobno usklađuju svoj smještaj s obzirom na poželjnu brzinu pisanja i čitanja. S obzirom na tadašnju tradiciju grčkoga pisanja, novostvorena glagoljska slova mogla su se smjestiti samo između dviju linija. Zbog neujednačenih visina slova se nisu priljubljujivala uz linije, već kao da su balansirala sredinom retka, bez horizontalne osovine koja bi ih povezivala. Ta praksa lebdjenja slova različita je od one u grčkoj pismenosti, te je to dovelo u početku do pokušaja da se slova međusobno usklade, barem u jednom dijelu slovâ. Napori da se slova priljube i uz gornju i uz donju liniju dovest će do promjena u strukturi slova, pa i u njihovu duktusu – neki će se segmenti morati smanjiti i postati tzv. »slabi dijelovi«, što će u hrvatskoj zapadnoj glagoljici od 12. st. dovesti do četverolinijske, minuskulne, uglate inačice glagoljskoga pisma. Odatle važnost linijskoga ustroja kao pokretača grafomorfoloških promjena. Osim upozoravanja na posebnosti smještaja u odnosu na redačke linije, posebnosti na grafetičkoj razini i u grafomorfološkoj izvedbi, paleografiji pripada i grafematički opis, tj. prikaz raskoraka između fonemskoga sasta-

va jezika kojim se piše i slovnoga inventara. Ta posljednja razina opisa u ovoj je knjizi prikazana u poglavlju o alfabetskom sustavu naših najstarijih glagoljskih tekstova, i to usporedno s rekonstruiranjem inventara prvobitne, Konstantinove glagoljice. Ovo poglavlje o paleografskim posebnostima najstarijih glagoljskih tekstova autor je strukturirao po razinama pismovnoga opisa, a potom je izokrenuo perspektivu i usmjerio se na najvažnije tekstove toga niza, motreći ih unutar cjeline suvremenoga paleografskog pristupa. Analizirajući linijski ustroj Žagar pokazuje kako podrijetlo glagoljice nije opravdano tražiti u jednolinijskoj organizaciji istočnih pisama, nego u slijeđenju grčkoga majuskulnoga modela pisanja. U grčkoj kulturi dominantnoj dvolinijskoj redačkoj shemi glagoljična su se slova nužno počela prilagođavati: u početku su lebdjela ne oslanjajući se izravno na njih, no brzo je započelo oslanjanje, najprije na jednu, i to gornju liniju, a zatim na obje. Nadalje, autor razmatra petolinijski raspored koji su uspostavili Vasil i Olga Jončev. Krajem 20. st. problematikom linijske organizacije glagoljskoga pisanja bavio se i R. Marti, na tragu hipoteza O. Menharta o »visećoj« naravi izvorne Konstantinove glagoljice, te Th. Eckhardt. Najveća reforma glagoljičkoga pisanja provela se u 13. st. na hrvatskom prostoru, pri čemu je stvoren tzv. uglati tip glagoljice. Tu veliku reformu glagoljskoga pisanja u 13. st. obilježila je promjena u odnosu slovnih i redačkih linija. U ovom poglavlju autor objašnjava razine grafetičkog opisa najstarijih glagoljskih tekstova, podsjećajući nas da je mreža grafetičkog uređivanja teksta iznimno široka, i u najširem smislu obuhvaća sve razine vizualna smještaja teksta na stranicu, od uokviravanja teksta u stupce do podjele na retke, formiranje blokova riječi, interpunkcije, uključivanje različitih veličina i tipova slova itd. Razvoj svih promjena na tim je razinama neovisan o posredovanim jezičnim i tekstološkim promjenama te podliježe drugim zakonitostima. Autor donosi pregled onih grafetičkih segmenata koji su karakteristični za razvoj glagoljice. U okviru toga govori o kontinuiranu pisanju i njegovu narušavanju do kojeg je došlo pod utjecajem zapadne, uglavnom njemačke prakse; o punktaciji i interpunkciji, velikim slovima, o opoziciji majuskula-minuskula, o ligaturama, o vrstama kraćenja riječi (kontrakcije, suspenzije s natpisivanjem).

Nakon toga opsežna i temeljita poglavlja slijede *Primjeri paleografskih osobina u najstarijim glagoljičkim tekstovima* koji prethodno poglavlje nadopunjuju konkretnim tekstovima iz starijeg bugarsko-makedonskoga

kruga, mlađeg makedonskoga te češko-moravskoga kruga. Autor analizira *Zografsko evanđelje*, *Marijinsko evanđelje*, *Sinajski psaltir*, *Kločev glagoljaš*, *Kijevske listiće*, a dodaje i analizira i nekoliko tekstova iz kasnijega, nekanonskoga razdoblja: *Ohridsko evanđelje* kao primjer makedonske glagoljske tradicije, *Praške listiće* s područja Češke, te *Bečke listiće* kao prvi hrvatskoglagoljski tekst koji se u ovoj knjizi samo spominje, a bit će obrađen u drugom dijelu autorove paleografije. Osim ovih analiza, autor analizira i pismo glagoljskih abecedarija (*Preslavski abecedarij*, *Minhenski abecedarij*, *Praški abecedarij*), te pismo najstarijih glagoljskih natpisa i grafita koji potječu iz područja Bugarske, Makedonije i Hrvatske, te grafite s prostora Makedonije, Rumunjske, Srbije, Ukrajine i Rusije.

Posljednje poglavlje ove ponajviše analizama ispunjene knjige predstavlja nam *Osnovne grafomorfološke promjene glagoljskih slova*. Riječ je o razvoju glagoljskih slova kroz minuskulizaciju – kroz promjenu dvolinijskoga u četverolinijski ustroj teksta i dr., pri čemu autor predstavlja svako glagoljsko slovo, prikazuje kako se ono bilježi u tekstovima (*Zografsko evanđelje*, *Marijinsko evanđelje*, *Sinajski psaltir*, *Dimitrijevi psaltir*, *Sinajski euhologij*, *Kločev glagoljaš*, *Ohridsko evanđelje*, *Asssemanijevo evanđelje*, *Rilski listići*, *Kijevski listići*, *Praški listići*), te navodi u čemu leže razlike u bilježenju tih slova. Ovim je poglavljem autor nastojao pokazati mjeru korisnosti promatranja oblikovnih razlika među slovima glagoljskoga dijela staroslavenskoga kanona za procjenu starine pojedinih pisanih spomenika, odnosno njihova redosljeda. Pokazao je da proučavanje morfoloških razlika može samo ograničeno pridonijeti postizanju toga cilja. Ipak, ustanovio je da se u toj velikoj živosti razlika, uzrokovanoj pisanjem na širokom prostoru, u uvjetima slabih komunikacija, ne može naznačiti pravocrtan razvoj. Očigledno je da postoje dvije skupine tekstova – tekstovi nastali na makedonskom i središnjem balkanskom prostoru i tekstovi napisani među zapadnim Slavenima.

Knjiga završava autorovom zaključnom riječi kojom najavljuje izlazak drugoga sveska paleografije. Naime, u sadašnjem svesku afirmirane su teorijske postavke i predočena temeljna znanja o izvorima glagoljskoga pisma što će postati temelj za razvijanje tema u drugome svesku u kojem će se razmatrati razvoj svih inačica glagoljice u hrvatskome srednjovjekovlju.

Na kraju knjige nalazi se opsežan popis literature koji obuhvaća 452 bi-

bliografske jedinice. Već ta brojka dovoljno govori o trudu koji je autor uložio u to da nam podastre dosad postojeće spoznaje o glagoljskoj paleografiji, a kad se tomu dodaju njegove vlastite spoznaje, onda je jasno da pred sobom imamo sveobuhvatan tekst koji pruža gotovo cjelovitu sliku glagoljske paleografije. Dio koji toj slici nedostaje odnosi se na hrvatske tekstove, a njega će autor objaviti u drugoj knjizi koju s nestrpljenjem očekujemo.

I za kraj ovog prikaza iznosim pomalo anegdotalan događaj. Kad se autorica ovog prikaza prijavila za svoj prvi posao knjižničarke u Knjižnicama grada Zagreba, tadašnja ravnateljica Anka Katić-Crnković upitala me tko se u Hrvatskoj bavi paleografijom, i pritom je izrazila žaljenje što nema knjige u kojoj su iznesena paleografska istraživanja. Tada nisam poznavala ni jedno ime osim prof. Eduarda Hercigonje, ali sam rekla da sad postoji na Katedri za staroslavenski jezik jedan asistent, misleći na autora redaka ove knjige, koji će se možda toga prihvatiti. I evo, na moje veliko zadovoljstvo, moja su se predviđanja ispunila i pred čitateljima je prvi dio glagoljske paleografije koji će zasigurno zadovoljiti sve one koji tu paleografiju proučavaju.

TANJA KUŠTOVIĆ

TRIJUMF KROATISTIČKE I SLAVISTIČKE FILOLOGIJE

Sofija GADŽIJEVA; Ana KOVAČEVIĆ; Milan MIHALJEVIĆ; Sandra POŽAR; Johannes REINHART; Marinka ŠIMIĆ; Jasna VINCE, *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*. Hrvatska sveučilišna naklada – Staroslavenski institut, Zagreb 2014., 420 str.

Godine 2014. kao prva tiskovina edicije *Bibliotheca glagolitica croatica* objavljena je knjiga *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*, koju je priredio Milan Mihaljević te ju je uredio zajedno s Anitom Šikić. Knjiga je objavljena u izdanju Hrvatske sveučilišne naklade i Staroslavenskoga instituta, čiji su djelatnici većina autora ove knjige. Knjiga obasiže 420 stranica i strukturirana je, uz *Predgovor* i *Literaturu*, u petnaest velikih poglavlja: *Uvod*, autora Milana Mihaljevića; *Spomenici*, autorice Marinke Šimić; *Pismo i fonemski sustav*, autora Milana Mihaljevića; *Imenice*, autorice Jasne Vince;